

Sense Comunicació

no hi ha Apoderament ni Acció Comunitària

L'impuls de la Relació al Projecte Vincles del Casal dels Infants

Enric Canet i Capeta, 37 727 716B

Màster de Polítiques Socials i Acció Comunitària. Curs 2016-17

Direcció: Dra. Carme Montserrat, Universitat de Girona

Escola
Doctor Robe
Adscrita a la UJ

Universitat
de Lleida

UVIC
UNIVERSITAT
DE VIC

Sense Comunicació no hi ha Apoderament ni Acció Comunitària

L'impuls de la Relació al Projecte Vincles del Casal dels Infants

He conegut molta gent, però no he tingut gaires amics. Això deu haver contribuït a fer que la gent tingués poca confiança en mi. No crec haver inspirat mai cap passió, ni entre els homes ni entre les dones, cosa que, en l'època que hem viscut, no em desplaça gens. En aquest aspecte de la vida hi ha

els amics, els coneguts i els saludats.

Rarament he arribat a conegut. He format part del bloc dels saludats.

Josep Pla

Guió

1. Introducció i justificació del tema escollit.....	2
2. Desenvolupament del tema (estat de la qüestió), les preguntes d'investigació i els objectius	8
3. La fonamentació teòrica del tema, la definició de les hipòtesis i la proposta metodològica	9
4. Síntesi, anàlisi i interpretació de la informació recollida	15
5. Conclusions	26
6. Annex 1: Taules Categoritzades de les Entrevistes	32
7. Referències bibliogràfiques.....	39

1. Introducció i justificació del tema escollit

Els meus inicis en el treball comunitari venen de la experiència com a monitor de colònies de vacances (1972) i de cap escolta (1973). És el final de la Dictadura que ens marca a molts joves el desig d'implicació en la transformació social, uns des del món polític o sindical, d'altres en educació del lleure, defensa ambiental, suport a la cooperació. Catalunya vivia moments molt agitats. Els moviments polítics i sindicals es barrejaven amb els moviments socials i comunitaris, com l'aparició del moviment dels Esplais, presents en poc temps en molts barris apareguts amb la immigració dels anys 1960. Moments en els que les lectures de Freire, Freinet i de Milani ens impregnaven amb el desig d'una nova educació que recuperava l'estil comunitari de les escoles de la República.

Els anys següents i sobretot de la Llicenciatura en Biologia, fent de professor, segueixo vivint en barris obrers de diverses poblacions, treballant en els esplais de barri i els moviments veïnals. Segurament per això i després de motius personals que em fan deixar el treball ple en l'ensenyament formal, em proposen i accepto, des de 1992 treballar en l'Associació Casal dels Infants, entitat que va néixer el 1983 en barri del Raval de Barcelona. Llavors, una colla de veïns, implicats en la transformació del barri¹ van iniciar un projecte educatiu que facilitava

¹ Un dels quatre fundadors va ser Xavier Sunyol, coautor del llibre paradigmàtic: *El Raval, Història d'un barri servidor d'una ciutat*, implicat com tots ells en l'Associació de Veïns del Districte Vè (nomenclatura

l'educació dels nens i nenes facilitant la seva escolarització, gràcies a una acció assistencial que facilitava la higiene, l'alimentació, l'acompanyament i el reforç escolar. Molts dels que van ser presents en l'embrió de l'educació social provenien d'entitats comunitàries i és el que ha impregnat el tarannà dels centres oberts.

Tot i que coneixia el barri d'abans, és llavors que l'interès pel barri del Raval i les seves darreres transformacions humanes i urbanístiques, que he viscut molt de prop, juntament a l'acció transformadora del Casal dels Infants. Aquest ha estat el motiu de centrar el Treball de Final de Màster en l'impacte social del Casal dels Infants i la seva Acció Comunitària en el Raval, barri i entitat molt singulars. Cal, doncs una reflexió del Casal i del Raval.

Barri del Raval: els Murs d'exclusió són històrics

Ja que el passat, el present i el futur d'un barri ve determinada per la geologia, per la geografia, per la història, per la sociologia, podem dir que el Raval ha estat sempre un barri al Marge (Aisa, Vidal, 2006) de la ciutat. Nascut al sud de la Rambla, muralla geogràfica, és un barri cada vegada més aïllat de la ciutat benestant. El seu interès pels barcelonins eren els tres camins que estructuren la geografia posterior del barri i que sortien de la ciutat envers el sud (un a Montjuïc, dos cap a les afores per connectar amb la Via Augusta). I els camps de cultiu en una zona plena d'aiguamolls. A finals del segle XIII (Cubeles, Puig, 2004), es comença a construir la primera muralla medieval, al marge esquerra de la Rambla, amb tres portes d'accés, tancades a la nit i acabada al llarg del segle XIV i que aïllen encara més la població del Raval. Un segle marcat per l'inici de les *Males Collites* (1388) i l'esclat de les diverses onades de *Pesta Negra* (1348)² i en el qual una gran població, fugint de la llei que els obligava a estar lligats a la terra, apareixen a Barcelona i omplen aquesta zona de la ciutat. La ciutat, seguint les directrius de Vives³, el 1525, genera estructures de control del pobre i, a la vegada, de centralització de l'assistència per part de l'administració.. A mitjans de segle XIV i davant la possible guerra amb Castella i per controlar l'arribada de tanta gent i, sobretot, l'epidèmia de la pesta, es comença a construir la tercera muralla que engolirà el Raval. No és fins a inicis del segle XIX que es comença a enderrocar la segona muralla que manté el barri entre dues muralles. Però ja llavors, el Raval és un barri al marge però dins la ciutat (Arranz, 2003). Rep el nom de Raval tot i que la seva etimologia àrab (Aisa, Vidal, 2006), indiqui barri més enllà de muralles. Des de llavors i per a la gent de la ciutat, el barri bascularà entre La Pietat i la Força (Geremek, 1998) barri a la vegada estimat i odiat. La construcció al llarg dels segles XVI i XVII d'una sèrie d'edificacions religioses a la façana sud de la Rambla, generant un nou mur aïllant encara més la població del barri, molta de la qual habita en les Institucions de Beneficència creades des de finals del s. XV: hospital de la Santa Creu, casa de la Misericòrdia, casa de Penitents, Presó. Aquest barri marginal i escàs de població, pateix un gran canvi, a finals del s. XVIII i al llarg del s. XIX en el moment que els primers tallers tèxtils de treball amb el cotó

antiga del districte). Amb un desig de no perdre la història, el llibre donava valor al present i exigia un futur en dignitat. Aquest llibre és una relíquia difícil de trobar en paper.

² Si en voleu saber més de la Pesta Negra a Barcelona, <https://sites.google.com/site/narracions//index-narracions/historia/infeccions/01-la-pesta-barcelona>

³ El llibre de Vives, J.Ll., *De subventionem Pauperum*, es troba traduït en una versió de 1992, tal com figura a la Bibliografia

s'instal·len en el barri i el Raval s'omple d'immigració del camp que hi va a treballar, passant en cinquanta anys a ser el barri més dens de Barcelona.

Des de llavors, el barri s'ha caracteritzat per una alta densitat de població i, sobretot, per un moviment constant poblacional, atenent a les noves onades migratòries i a la *fugida* de la població més estructurada i amb més possibilitats econòmiques. Durant el període de 1850 a 1936, la població obrera seguia vivint en el barri tot i que les fàbriques es van desplaçar al Poble Nou i a l'Eixample. Les xarxes socials van vertebrar el barri, tant pel que fa als partits polítics com a les societats corals. És en el lloc on neixen els incipients Societats de Socors (Arnabat, R. i Ferré, X.)⁴, que donaran lloc a les Caixes de Pensions. La força de la població obrera genera una gran crisi en l'anomenat període del Pistolerisme⁵ i que finalitza amb el Cop d'Estat de *Primo de Rivera* de 1923.

El barri perd les bales però manté la barreja de misèria, de vida nocturna, prostitució, tràfic de drogues, vida obrera, imatge adobada per la resta de la ciutat que el percep entre la Pietat i la Força. Simplement un article de diari a "El Escándalo" l'estigmatiza per sempre més amb el nom de *Barri Xino* (Madrid, 2010).

La Població del Barri del Raval

Després de la Guerra Civil, la població va incrementar-se molt per l'arribada de les noves migracions. Gent que hi viu durant uns anys i, quan té possibilitats, busca en altres barris habitatges menys precaris, fugint del barri. Els col·lectius amb menys possibilitats perduren amb una exclusió quasi bé *epigenètica*⁶. El barri del Raval és un forat negre per a una part de població marginal, sobretot originària de les migracions andalusa i extremenya.

Als anys 90 del segle XX, el barri havia perdut molta població de les antigues migracions. Però, tant la construcció dels equipaments de les Olimpíades i, després, la bombolla immobiliària començada el 1996, genera l'arribada de famílies del nord de Marroc, en un gran moviment de reagrupament familiar. Així mateix un alt col·lectiu de Filipines arriba per cobrir els treballs de la llar i de cura del barris de la zona alta de la ciutat. En cinc anys, quasi la meitat del barri té origen extracomunitari.

És a partir de mitjans dels 90 del segle XX i sobretot a partir d'inci de segle XXI, que l'arribada de població, sobretot del Pakistan, d'altres països de l'Indostan i d'Amèrica Llatina, torna a reconfigurar la població del Raval. (Subirats, Rius, 2005, pag. 41).

⁴ L'any 1840 es fundà a Barcelona l'Associació de Protecció Mútua de Teixidors de Cotó amb la intenció d'aconseguir -mitjançant el suport mutu- capitals suficients per a subministrar als obrers serveis essencials de sanitat i altres subsidis. Arnabat, R. i Ferré, X, pàg. 44

⁵ Per saber-ne més sobre l'anomenat Pistolerisme,
<http://blogs.sapiens.cat/historiadorvital/2010/03/27/el-pistolerisme/>

⁶ Per això, una expressió clàssica de les entitats que treballen en el Raval és que la *Pobresa és Hereditària*. Per entendre què és la epigenètica es pot consultar qualsevol dels llibres del Dr. Manel Esteller.

El procés de remodelació del barri, on es barreja un suposat desig de millora per a la població, però, sobretot, voler aprofitar un espai cèntric per a benefici de la ciutat⁷ i el país, finalitza amb el PERI, *Pla Especial de Reforma Interior*. 1985, que genera un nou mur: la Rambla del Raval⁸.

En els darrers dos anys, la Gentrificació s'ha manifestat amb molta força, desplaçant la població a zones concretes del barri, fonamentalment al sud de la Rambla del Raval i a altres barris exteriors de la ciutat. Aquesta gentrificació ja estava impulsada per l'Ajuntament des de l'inici del primer pla de remodelació"

L'estudi s'encarrega als arquitectes Lluís Clotet, Òscar Tusquets i Francesc Bassó. El pla que en resulta serà conegut com el projecte Del Liceu al Seminari. L'objectiu d'aquest pla era "valorar les possibilitats de formar una cadena, un itinerari amb el patrimoni històric del Raval i, alhora, avaluar les possibilitats arquitectòniques de la reutilització cultural d'uns antics espais eclesiàstics que havien estat hospitals o hospicis i que en l'actualitat estaven, en part, en desús" (Subirats, Rius, 2005, pàg. 21).

Però les transformacions econòmiques de la bombolla immobiliària van provocar l'arribada d'una població extracomunitària que va colonitzar el barri d'una forma no esperada. Finalment, el barri amb una població més precària i d'origen estranger de la ciutat, havia de ser el centre de la cultura. Com comenta Fernández González, (2014, pag. 22): *"En el barrio del Raval y desde sus orígenes hasta nuestros días, se habrían cometido todo tipo de tropelías por parte de las Instituciones gubernativas al abrigo del bien"*.

Avui en dia la població del barri segueix canviant. Tot i que fa deu anys es creia que disminuïria, el 2015 és de 47.142 habitants⁹.

Segons les darreres dades, aportades per l'Ajuntament de Barcelona, els percentatges de població són:

Taula1: Dades de població de Barcelona: 2015 ¹⁰			
	Barcelona	Ciutat Vella	Raval
Europa	89,6	72,1	61,8
Espanya	83,7	57,4	51,9
Àfrica	1,2	3,7	3,8
Marroc	0,8	2,6	2,9
Amèrica	5,2	6,7	5,6
Àsia	3,9	17,3	28,7
Pakistan	1,2	6,7	10,9
Filipines	0,5	4,6	8,5
Índia	0,3	1,4	2,2
Bangla Desh	0,2	2,7	5,5

⁷ La inversió per a equipaments per a la ciutat va ser del 40,57% respecte al total de la inversió (Subirats, Rius, pag. 32)

⁸ Per saber-ne més, <http://www.ravalsudpladebarris.cat/download.php?idPublicacion=43&idioma=2>

⁹ Per a les dades més actualitzades del barri,

http://www.bcn.cat/estadistica/catala/documents/barris/01_CV_Raval_2016.pdf

¹⁰ Dades de l'autor a partir de les dades d'estadística municipal:

<http://www.bcn.cat/estadistica/catala/dades/guiadt01/pob01/t18.htm>

La població d'origen marroquí s'ha estabilitzat. Els anys 90 del segle passat va ser molt elevada, però s'ha desplaçat a altres barris i molts dels fills ja han nascut aquí.

En canvi, el barri segueix mantenint una alta població d'origen de Filipines i Pakistan. En els darrers anys, hi ha nous canvis poblacionals: Les estadístiques indiquen que és el barri de Catalunya amb més població de Bangla Desh, una tercera part dones¹¹.

Els canvis de població, amb noves minories faciliten la segregació del barri, tal com escriu Bauman (2003, pàg. 108): *“las “minorías étnicas” son el primer lugar y ante todo productos de un “confinamiento desde el exterior” y sólo en segundo término, si acaso, resultado del autoconfinamiento”*.

El Casal dels Infants, una entitat per a la Transformació Social des de l'Acció Comunitària als Barris

El Casal dels Infants del Raval neix, el 1983, per transformar el barri. Creat a partir d'una Associació de veïns del barri, vol treballar des de l'educació dels nens i nenes. En els anys 90 del segle passat l'entitat, amb aquest impuls inicial, incrementa projectes a altres grups d'edat i necessitats: infància, famílies, joves, inserció laboral, treball comunitari.

Durant l'inici de segle XXI es fa un nou planteig i es despleguen projectes en altres barris: La Mina de Sant Adrià, Besòs de Barcelona, Sant Roc i Llefià de Badalona, Raval i Sta. Rosa de Santa Coloma de Gramenet, Salt, Tànger i Casablanca, amb la intenció d'aportar el valor propi adquirit en el Raval a nous territoris.

Durant la primera dècada del segle XXI, el Casal dels Infants té la mateixa temptació d'altres organitzacions del sector: transformar-se en una entitat de serveis. És la pròpia Associació que no ho permet i manté els principis fundacionals: el Casal dels Infants ha de ser una entitat de voluntariat que treballi en acció comunitària, aportant des de la **humilitat** i amb **generositat** per a la millora dels barris. I per això, l'Acció Comunitària en barris és el centre de la seva missió.

Actualment el Casal dels Infants treballa de manera comunitària a través de tots els seus projectes socioeducatius. Al barri del Raval el nombre de persones que hi assisteixen en tots els projectes és molt gran: centre obert de més dues-centes nenes, nens i adolescents; reforç escolar, quasi bé dos-cents, joves més d'un centenar, inserció laboral al voltant de quatre-cents, espai tecnològic, dues-centes persones. Després de més de trenta anys, el Raval és el barri on es pot estudiar l'acció comunitària.

¹¹ Dades d'estadística municipal:

<http://www.bcn.cat/estadistica/catala/dades/tpob/pad/padro/a2016/nacio/nacio01.htm>

Per això vaig escollir el Projecte Vincles. En primer lloc perquè dins els col·lectius amb dificultat d'inclusió, les dones és dels més afectat i més anònim. En segon lloc, aquest permetia fer un estudi que pogués tenir una intervenció limitada en el temps i que no calia autoritzacions de tutors legals. Solament la seva acceptació.

El Projecte Vincles del Casal dels Infants

Des de fa deu anys, el Casal dels Infants impulsa l'enfoc comunitari en tots els seus projectes. En aquesta perspectiva, el 2008 neix el Projecte Vincles¹² per **Recolzar les dones en situacions d'exclusió amb infants de 0-3 anys per tal de convertir la maternitat en un període d'enfortiment i capacitació personal, social i econòmica**¹³, entenent-lo com un projecte per reforçar els Vincles de Confiança que podien establir les dones entre elles.

Des de llavors, diversos grups de dones han participat del projecte. Si bé, inicialment la seva finalitat era **oferir recursos d'inserció i formació laboral, de suport al creixement personal i d'orientació psicopedagògica a la dones amb infants menors de 3 anys en què la maternitat pot potenciar situacions d'exclusió i risc social**¹⁴, aquest no és un dels objectius del Projecte donat que les dones que hi participen no tenen pràcticament cap possibilitat d'entrar en el Mercat Laboral. Aquest fet bé determinat per dificultats legals, per la dependència familiar i en alguns casos cultural i social que viuen, a més de la limitació de la llargada del Projecte¹⁵.

És, doncs, una altra la finalitat del Projecte: **volem aconseguir que les dones desenvolupin recursos per a assolir una autonomia i capacitat de funcionar en la societat en la que viuen, que desenvolupin una xarxa social i una capacitat de relació i integració que permeti allunyar-se de l'exclusió en la que es perpetuen**.¹⁶

És, doncs, un Projecte que, segons la seva presentació, té la *pretensió d'Apoderar*¹⁷ les dones mares d'infants de 0 a 3 anys tant pel que fa a la seva **Autonomia** com a la seva integració **Comunitària**.

Per a assolir aquesta finalitat i tal com s'ha dit en la presentació del Projecte, caldrà promoure entre les dones que hi participen, els *Vincles del Confiança*. Per això, el projecte tenia i té les finalitats de:

- Capacitar les nenes i els nens per a la seva incorporació a l'escola
- Potenciar les relacions materno-infantils
- Acompanyar les mares en la seva capacitat de relacionar-se com a persones i prendre consciència que són dones a través dels Vincles de Confiança

¹² Diversos articles de diari s'han fet ressò del projecte: http://criatures.ara.cat/embaras_i_crianca/Teixint-Vincles-aprendre-creixer-junts_0_1740425953.html <http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/mes-persones/vincles-creixen-fills-mares-5893322>

¹³ Documentació no publicada: Formulació del Projecte. Gener 2008. Pàg. 4

¹⁴ Documentació no publicada Formulació del Projecte. Gener 2008. Pàg. 5

¹⁵ En la Documentació no publicada Formulació del Projecte. Gener 2016. Pàg. 9, segueix considerant que el projecte té l'objectiu d'inserir laboralment.

¹⁶ Documentació no publicada: Formulació del Projecte. Gener 2016. Pàg. 16.

¹⁷ Darrerament Enric Canet ha publicat un article al respecte:

<http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/opinio/dones-que-transformen-5893315>

El Projecte del Treball de Final de Màster

Després del temps, les Responsables de l'Entitat no tenen clar que s'assoleixin les expectatives que es tenen. Entre d'altres raons, perquè no s'ha fet, durant aquests quasi deu anys, cap avaluació de l'impacte que té ni en la població de dones ni en l'entorn. L'Entitat es planteja la reformulació del disseny del Projecte i li calen anàlisis en profunditat.

2. Desenvolupament del tema (estat de la qüestió), les preguntes d'investigació i els objectius

Desenvolupament del tema

L'Educadora considera que sis mesos de curs de Vincles és un temps massa curt per poder assolir els objectius plantejats amb les dones. Les possibilitats econòmiques no permeten incrementar el temps d'estada, però potser si que es podria millorar la seva eficàcia.

Tenint en compte que Vincles és un Projecte Comunitari que facilita les relacions amb altres entitats i amb el barri i la ciutat, caldria fer un estudi de l'evolució que fan les dones després de la seva estada en el projecte respecte a:

- La capacitat de generar Vincles de Confiança que tenen les dones
- Com incrementa la seva autoestima i el seu valor com persona que es relaciona amb el seu entorn i com a dona que pren consciència del seu gènere i, a la vegada, la seva acció comunitària

Donat que l'estudi no es pot fer durant un període llarg de temps, s'estudiarà la situació d'una mostra de dones pel que fa a la seva capacitat relacional, la seva situació amb l'entorn i la seva consciència de gènere.

Preguntes de la Investigació

Els Vincles de Confiança són fonamentals per establir, posteriorment, Vincles amb l'entorn i consciència de comunitat, de classe i de gènere. És des d'aquest sentit comunitari com es pot generar Apoderament. Tenint en compte que els Vincles com la Consciència de Comunitat són processos llargs i que depenen de la situació en que es troben les persones, ens plantejem si:

- A través d'entrevistes a dones que han participat del Projecte podem extreure elements que ens ajudin a aprofundir en les seves capacitats comunicatives, relacionals, de sentiments i de consciència de gènere, prèvies a l'Apoderament i l'Acció Comunitària?
- Podem generar un material a partir del qual es puguin fer estudis longitudinals de les dones per estudiar l'impacte del projecte i que es puguin extrapol·lar a altres projectes de l'entitat?

3. La fonamentació teòrica del tema, la definició de les hipòtesis i la proposta metodològica

Es necesario comenzar en el estado actual del mundo si vamos a cambiarlo hacia lo que creemos que debe ser (Alinsky, 1971, Tratado para radicales, pag. 34¹⁸)

El col·lectiu de dones que participen del Projecte Vincles venen, fonamentalment, per aprendre llengües i ajudar al creixement dels fills i filles. No tenen gaire consciència del seu *Poder*, per transformar les seves vides, de la força que tenen a través de la educació dels fills i la possibilitat de transformar l'entorn des de la Comunitat. Per això, ens interessa analitzar la seva capacitat relacional (Domini de la capacitat relacionar-se i el procés de Presa de Poder de les dones). Ens centrarem en els col·lectius més majoritaris del projecte: Indostan i Marroc. En aquests col·lectius s'hi afegeix la dificultat de no conèixer ni el català ni el castellà.

Què cal per tenir capacitats relacionals

Domini de la Llengua

Perquè puguin tenir capacitat de relacionar-se, cal que tinguin un domini de les llengües i motivació per establir relacions més amples que el seu col·lectiu d'origen. La llengua és molt més que una eina d'intercanvi: *la paraula ens dona poder (Llinàs, 1987)*. Després dels estudis de sociolingüística, iniciats per Saussure i seguits per Chomsky, sabem de la importància del domini de la llengua per expressar idees i maneres de ser. Les llengües tenen sentit, són mecanismes per a la significació i permeten salar el bit que separa la gent: són el pont privilegiat que ens lliga i que resol definitivament l'aïllament dels individus, cadascun en una riba diferent, però salvats gràcies als signes. És la llengua la que ens dona la possibilitat de construir una civilització (Jackendoff, 1998).

La llengua és imprescindible per a la nostra comunicació i per expressar més enllà d'una simple anècdota. Quan volem comunicar el que som, el que sentim, precisem un domini de la llengua. Totes les llengües tenen maneres de fer-ho (Tuson, 2016). Totes construeixen amb subjectes, verbs i predicats. Totes tenen maneres de construir per expressar afirmacions, desigs, interessos, ... en el cas de les llengües del nostre país, cal un domini dels temps dels verbs i del mode subjuntiu per expressar sentiments, creences i opinions.

Però, en la comunicació, també té molt a veure tot el llenguatge no verbal, com ens recorda Serrano, 2009:

La comunicació verbal i la no verbal mantenen una mena de distribució de papers a l'hora de donar el joc d la informació, de manera que, quan hem d'informar sobre la realitat exterior, sobre el que passa a fora, sobre fets més o menys objectius capaços de ser descrits, sobre les coses del món, fem anar el llenguatge verbal; mentre que per presentar la nostra identitat personal, l'estat d'ànim, els desitjos, les emocions, la motivació o l'estat de la nostra relació mitjançant l'actitud, fem un ús més sovintejats

¹⁸ La traducció del llibre a la llengua espanyola és de 2012, tal com figura a la bibliografia

dels signes no verbals, ja que són més globals, més subtils, més fàcils de presentar amb un flaix, i també menys compromesos.

De què parlem quan anomenem Apoderament?

Amb Apoderament¹⁹ entenem la traducció normativa del terme Empowerment²⁰. Tot i que en català s'ha intentat trobar algun terme més proper al sentit que li volem donar (enfortir,...) i que ens sembla més proper a l'anglès, ni en aquesta llengua ni en castellà ni francès (Bacqué, Biewener (2016). pàg 14, l'accepció original no té a veure amb la utilització que li donem des de diverses branques del saber. El dialecte del Québec fa servir: pouvoir d'agir, que s'apropa més, encara que amb limitacions²¹. Ens sembla que algunes adaptacions idiomàtiques poden fer perdre el sentit radical del sentit original, com veurem a continuació.

Empowerment sembla ser utilitzat per primera vegada pel moviment de les dones colpejades a inicis dels anys 1970. I, a continuació, en altres moviments feministes dels Estats Units i de la Índia (Bacqué, Biewener, 2016). Aquesta aparició en diversos contextos, influïda per les diverses revoltes de finals dels 1960, tenen en comú la oposició a l'autoritat jeràrquica imposada i, d'aquesta manera, posar en entredit el poder. Aquesta accepció inicial, que xucla de les fons de la Pedagogia de l'Oprimint de Paulo Freire²², i que té a veure amb el Poder amb, un poder que s'activa amb els altres ja sigui per a l'acció o per a exercir-lo sobre altres (Morales, 2016).

L'Apoderament apareix, doncs als moviments que lluiten per a l'alliberament de les classes oprimides tant als països anomenats en aquells moments del Tercer Món²³ com la població exclosa dels països rics. I, sobretot, és un moviment de grups femenins i ètnics.

Aquest mot, però, també es domestica²⁴. En el llenguatge col·loquial, apoderament també va lligat a la possibilitat que tenen les persones per desenvolupar-se en la societat adquirint més competències per progressar i tenir més poder. L'apoderament ha passat a ser considerat com una capacitat individual, tot el contrari del valor col·lectiu, de classe, de revolta, que havia tingut a l'inici.

¹⁹ La forma catalana normalitzada, i difosa ja des de l'any 2002, per a designar el concepte de l'àmbit de la sociologia i l'empresa conegut en anglès com a Empowerment és **apoderament**, tal com accepta l'Institut d'Estudis Catalans. Es pot consultar:

http://www.termcat.cat/ca/Comentaris_Terminologies/Finestra_Neologica/157/.

²⁰ Empower apareix a mitjans s. XVII per designar un poder. Bacqué, Biewener, El empoderamiento. Pàg 15

²¹ Recomanable l'article de Pla Nualart, 12/11/2012.: http://www.ara.cat/opinio/Apoderament-empoderament_0_809319069.html

²² La obra de referència de P. Freire, és Pedagogía del oprimido té una versió a internet gràcies a Biblioteca Solidaria.

²³ Alfred Sauvy, revista L'Observateur, 14-08-1952, afirmant sobre la Guerra Freda entre els blocs, és la manera de negar els altres països sots desenvolupats: "Car enfin, ce tiers-monde ignoré, exploité, méprisé comme le Tiers-État, veut, lui aussi, être quelque chose".

²⁴ Recomanable l'article de Tània Verge al diari ARA, març 2017 sobre la perversió de la utilització de l'apoderament amb les dones http://www.ara.cat/opinio/Tania-Verge-fallacia-empoderament_0_1756624334.html

*Representa la capacidad que cada uno de nosotros tiene de tomar las riendas de nuestras vidas, de sentirnos que somos quienes estamos al volante del automóvil y no somos simples pasajeros*²⁵

Avui en dia, el concepte d'Apoderament constitueix un element central de moltes disciplines: psicologia comunitària, salut pública, prevenció, avaluació de programes, desenvolupament internacional, desenvolupament econòmic comunitari, polítiques públiques, desenvolupament organitzacional, serveis socials (Ninacs, 2008).

Amb tot, fem nostra la definició de l'Apoderament, recuperant el sentit original, com el *"Proceso por el cual las personas fortalecen sus capacidades, confianza, visión y protagonismo como grupo social para impulsar cambios positivos de las situaciones que viven,"*(Murguialday, Pérez de Armiñano, Eizagirre, 2000)

I en el cas actual, fem nostra la definició de Bacqué, Biewener (2016, pag. 14):

Un proceso presentado como igualitario, participativo y local, por el cual las mujeres desarrollan una "conciencia social" o una "conciencia crítica" que les permite desarrollar un "poder interior" y adquirir capacidades de acción, un poder para actuar personal y colectivo a la vez "

Les Dones del Projecte Vincles

Els col·lectius majoritaris del Projecte Vincles tenen unes característiques culturals determinades. No es pot fer una uniformització ja que les diversitats personals, familiars, locals, d'entorn, determinen molta diversitat. Però, defensem una universalització dels valors, com afirma Nussbaum, (2002, pag. 35):

Yo sostendré que es posible esbozar un marco para una práctica feminista de la filosofía que sea fuertemente universal, dedicada a normas de justicia, de igualdad y a derechos que tengan validez a través de las diferentes culturas y que sea al mismo tiempo sensible a la particularidad local y a las muchas maneras en que las circunstancias modifican

Assumint les diversitats culturals, hem d'acompanyar les dones perquè **Prenguin Poder** i siguin conscients de la seva autonomia i de la seva capacitat per a transformar. Per a fer-ho, hem de facilitar que despleguin les seves Capacitats, això és el que realment la dona és capaç de fer i de fer . I una capacitat bàsica, en aquest cas, és l'Afiliació:

"ser capaz de vivir con y hacia otros, de reconocer y mostrar preocupación por otros seres humanos, de comprometerse en diferentes maneras de interacción social; ser capaz de imaginarse la situación de otros y de tener compasión de tal situación; ser capaz tanto de justicia como de amistad" (Nussbaum, 2002, pàg, 122)

²⁵ Frase extreta de l'article <https://www.guioteca.com/crecimiento-personal/%C2%BFque-es-el-empoderamiento-en-nuestras-vidas/>, recollit gener 2017, com a definició d'apoderament.

Cal que les dones entrin en relació amb el seu entorn, tinguin Poder per a relacionar-se. Per això, el Projecte Vincles ha de treballar tant en facilitar la seva Comunicació com la capacitat d'establir Vincles de Confiança. La relació amb les altres dones les ajuda a prendre consciència no solament que no es troben soles, sinó que la seva situació és similar a la d'altres dones. I, també, puguin descobrir que moltes de les situacions que pateixen, no són fruit del destí, sinó que, com diu P. Bordieu, (1993, Pàg 1453)

Portes à la conscience des mécanismes qui rendent la vie douloureuse, voire inviable, ce n'est pas les neutraliser; porter au jour les contradictions, de n'est pas les résoudre. Mais, pour si sceptique que l'on puisse être sur l'efficacité sociale du message sociologique, on ne peut tenir pour nul l'effet qu'il peut exercer en permettant à ceux qui souffrent de découvrir la possibilité d'imputer leur souffrance à des causes sociales et se sentir ainsi excusés

I gràcies a aquesta consciència de formar part d'un col·lectiu, tal com afirma Ninacs, (2008) es pot arribar a *Un Apoderament comunitari*, o sigui prendre consciència i poder sobre l'entorn. A través del grup de Vincles, de les seves activitats, les dones han de ser conscients que formen part d'un món global, que no poden viure tancades en la seva esfera.

És difícil pensar que, en moltes dones, la consciència de ser dones i persones pugui portar a una consciència de la necessitat de lluitar en clau de gènere. Però pot ajudar a ser conscients que les situacions poden ser diferents i d'elles pot dependre canvis importants. En tot cas, cal potenciar, com fa el projecte, el que proposa Putman, 2003, els Vincles Dèbils, en contraposició als Vincles Forts propis del clan. Els Vincles Dèbils, de Putman són els que s'estableixen amb les altres dones dins la diversitat. Aquests unifiquen i faciliten normes àmplies de reciprocitat generalitzada. I aquests vincles estableixen ponts que incrementen el capital social. En canvi, els vincles entre la gent del propi grup tendeixen a trencar la cohesió comunitària perquè generen col·lectius diversos sense cap relació entre ells i generant tensions de "els nostres" i "els altres".

Cal doncs, promoure les relacions entre elles, perdent la por als col·lectius desconeguts. Sabent que el coneixement és progressiu (Saint Exupéry, 1999) i que cal temps. Que les nivells poden anar des de la salutació a l'amistat. I que l'amistat genera lligams de confiança i que pot ser establerta amb gent molt diversa.

Per això, l'Apoderament és la Presa de Poder de les dones que són conscients del seu gènere i que són persones per sobre de ser mares. I que, a més, són conscients del seu paper com a transformadores de la societat, des de la seva condició i consciència de dona.

Aquest procés s'ha de fer des de la Relació amb les altres persones, fonamentalment en el seu cas, amb altres dones d'altres col·lectius i grups humans. I aquesta relació la faran si tenen domini del llenguatge i expressió comuna i amb desig d'establir Vincles de Confiança cada vegada més estrets, amb unes persones (amigues), amb un col·lectiu més ampla (conegudes) i amb capacitat de connectar amb la gent de l'entorn (saludades).

La hipòtesi

Donada aquesta argumentació, ens plantejem la següent hipòtesi:

El projecte Vincles impulsa l'Apoderament de les dones perquè:

- Motiva la necessitat del coneixement de les llengües dels país i els el facilita
- Impulsa la generació de Vincles de Confiança amb les altres dones del curs i la capacitat d'establir xarxes relacionals amb altres dones i amb homes
- Dona Poder a les dones perquè es relacionin autònomament amb altres persones de l'entorn
- Aporta coneixement dels agents socials del barri
- Potencia la consciència de gènere
- Fa prendre consciència del seu paper amb els fills i filles com eina de transformació social

Objectius

S'ha plantejat, doncs, els següents objectius.

Objectiu General

Conèixer, a partir d'informació externa al Projecte, de documentació interna i d'entrevistes a dones del Projecte, elements de la seva Capacitat Comunicativa, del Sentiment de Pertinença al barri i al país, el seu nivell d'Implicació amb les comunitats del territori, els seus sentiments, els seus desigs del que volen per a la vida dels seus fills, la seva consciència de gènere.

Objectius Específics

- Conèixer les característiques de la població atesa pel Projecte Vincles i en especial, el col·lectiu escollit
- Analitzar el domini de les llengües del país, de la motivació per aprendre-les, els seus Vincles de Confiança i les seves xarxes al barri i al país i Conèixer els seus sentiments i la seva consciència de Gènere i Social
- Facilitar coneixement, perquè en el futur es pugui generar un material que permeti avaluar, d'una manera més general, el col·lectiu de dones dels projectes Vincles en els diversos territoris.

Metodologia

La metodologia utilitzada en el present Treball ha estat: l'anàlisi de la documentació tècnica del Projecte, la informació de gent experta i, fonamentalment, s'ha realitzat una recerca qualitativa a partir d'entrevistes dones que han participat o participen del projecte.

El treball s'ha desplegat durant els mesos octubre 2016 a juny 2017 tant amb les persones que porten el projecte o amb informacions externes, com amb la presència en alguna de les activitats, així com amb entrevistes amb dones que participen o han participat del projecte.

Tenint en compte l'objectiu general, es presenta la metodologia emprada per obtenir informació dels Objectius Específics:

Objectiu 1: Conèixer les característiques de la població atesa pel Projecte Vincles

Per a assolir-lo, s'ha utilitzat:

Tècniques:

- Anàlisi documental de la memòria de l'any passat
- Observació participant en la presència en activitats del curs iniciat febrer 2017
- Recollida d'informació de persones expertes sobre el col·lectiu

Hi ha hagut, però,

Dificultats per l'observació participant

- L'assistència directe s'ha fet difícil en totes les accions pel fet de no pertànyer a l'equip del projecte i al fet de ser home.

Objectiu 2. Analitzar el domini de les llengües del país, de la motivació per aprendre-les, els seus Vincles de Confiança i les seves xarxes al barri i al país i conèixer els seus sentiments i la seva consciència de Gènere i Social

Per a assolir-lo, s'ha utilitzat:

Tècniques

- S'han realitzat sis entrevistes amb un guió que doni coneixement tant de les seves capacitats lingüístiques, relacionals amb Vincles de Confiança, amb el Barri, el País i de consciència de Gènere i analitzar-les.
- Les entrevistes s'han realitzat en presència de l'Educadora i de l'Entrevistador en una Sala amb vidres..

Hi ha hagut, però,

Dificultats de l'entrevista

- No s'ha pogut entrevistar a dones que no tenien un cert domini de la llengua. A més, el fet de ser present un home a l'entrevista podia distorsionar i, en tot cas, crear tensions. Pel que fa a la primera dificultat i en entrevistes posteriors més enllà del present Treball, serà interessant valorar l'evolució del coneixement de les llengües. Pel

que fa a la segona, servirà per saber els canvis que es van fent al llarg de la conversa i en posteriors entrevistes.

Per realitzar les entrevistes s'ha escollit la següent:

Mostra

L'elecció no ha estat a l'atzar, sinó a partir de la decisió de l'Educadora. S'han realitzat amb l'acceptació lliure per part de les dones entrevistades. S'ha garantit la total confidencialitat. S'ha demanat poder registrar les entrevistes i s'ha garantit la destrucció de la documentació digital després d'haver-la utilitzat. S'ha facilitat la presència de filles o fills o del marit, si ella ho demanava

Les dones entrevistades han estat:

- Dues dones d'origen d'Indostan i d'origen marroquí que comencen el projecte a febrer 2017
- Dues dones d'origen d'Indostan i d'origen marroquí que hagin finalitzat el projecte a febrer 2017
- Dues dones d'origen d'Indostan que hagin acabat el projecte fa dos a tres anys

Objectiu 3: Facilitar coneixement, perquè en el futur es pugui generar un material que permeti avaluar, d'una manera més general, el col·lectiu de dones dels projectes Vincles en els diversos territoris.

Aquest Objectiu no s'ha assolit en totalitat. A partir de les entrevistes, s'han generat unes pistes per estudis posteriors amb el col·lectiu de dones o amb un altre col·lectiu.

Per a assolir-lo, s'ha utilitzat:

Tècniques

- Utilitzar el material de les Entrevistes en Profunditat.

Ens hem trobat, però, amb

Dificultats de l'evolució

L'estudi hauria de ser longitudinal, fent un seguiment de persones concretes. Interessa l'evolució de Casos concrets i el seu procés d'integració comunitària a través de les capacitats relacionals, la pertinença al barri i la consciència de gènere. La limitació de la elaboració del treball no ho permet, però aquest estudi ho pot facilitar fer en el futur.

4. Síntesi, anàlisi i interpretació de la informació recollida

A continuació es presenten els resultats dels Objectius 1 i 2 i les propostes per assolir, en un futur, l'Objectiu 3.

Objectiu 1: Conèixer les característiques de la població atesa pel Projecte Vincles

Anàlisi documental de la memòria de l'any passat

Si bé la població inicial (2008) del projecte estava formada per dones d'origen de països d'Amèrica Central i del Sud i del Marroc, la població actual ha canviat. L'any 2016 l'origen de les dones participants ha estat:

Il·lustració 1: percentatges de dones del projecte Vincles Raval 2017, per nacionalitats²⁶

Sumant totes les dones amb origen en un país de la península de la Índia, el seu conjunt representa el 60% de les dones del projecte. A continuació, hi ha el grup de dones d'origen del Marroc: 16%.

No és el mateix, pel que fa al col·lectiu de l'Indostan, el qual té unes característiques pel que fa a la situació de les dones, diferents.

²⁶ Documentació no publicada: Memòria del Projecte, 2016

Observació participant en la presència en activitats del curs iniciat febrer 2017

La presència en una activitat concreta ha estat molt difícil. Però s'ha pogut fer presència pels espais del projecte on fan les activitats i pels espais del barri, on s'ha trobat el següent:

- Hi ha una gran diferència de complicitat amb les tres dones que han participat de les entrevistes i les altres (donar la mà, somriure)
- En dos casos, hi ha hagut interacció, una al carrer i l'altre a un supermercat. En ambdós casos hi ha hagut intercanvi de somriures, salutacions protocol·làries (com està a família, ah aquest és el teu fill!, que et vagi bé), sense donar-nos la mà.
- En un cas i donada la dificultat d'haver obtingut prou informació per part d'una dona per la presència del seu marit, hi ha hagut una intervenció addicional en l'espai de l'activitat, separats de les dones participants.

Resultats extrets de la informació de persones expertes sobre el col·lectiu

El Casal dels Infants ha treballat, des de 1990, amb població d'origen marroquí. Malgrat es consideri col·loquialment el contrari, és un col·lectiu molt proper, culturalment, al tarannà nostre. És una població molt coneguda amb les seves característiques culturals i les diferències territorials, geogràfiques i socials.

No és el mateix, pel que fa al col·lectiu de l'Indostan, el qual té unes característiques pel que fa a la situació de les dones, diferents.

Per a conèixer les característiques de la població de l'Indostan, hem demanat suport a expertes en el tema: una sèrie d'entrevistes que han generat un material avalat per les persones entrevistades. Gràcies a Informants Claus²⁷, n'hem tret els següents elements:

- Hi ha característiques generals de les dones del Pakistan, Bangla Desh, Índia i Nepal similars, per sobre de les diferències de religió. Salvant les diversitats d'origen rural o urbà.
- Les famílies bengalís tenen un nivell econòmic més precari. Amb tot, les famílies que venen tenen un nivell econòmic més alt, respecte a les famílies del país d'origen.
- Moltes dones tenen estudis ja que són molt més valorades en els contractes matrimonials.

²⁷ Han estat:

Mercè Amor, cofundadora de "Diàlegs de Dona", entitat que treballa per la integració i alfabetització de dones. Antigament, havia estat amb l'Associació Ibn Battuta. Una de les persones més coneixedores de la immigració de dones del Raval des dels anys 90 del segle XX.

Per a conèixer l'entitat: <https://dialegsdona.org/>

Per a conèixer la seva acció: <http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/barcelona/mares-recloses-ral-6036252> ; <http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/barcelona/dialegs-dona-4006470>

Maria Mustafa, noia de 17 anys d'origen de Pakistan, des de fa quatre anys al Raval.

Andrea Arias, psicòloga, educadora del projecte

Fina Pérez, educadora social, responsable del projecte

- Habitualment, provenen de reagrupaments familiars. Homes que ja han regularitzat la seva situació, tornen al país, es casen, i tornen amb la dona. Algunes vegades ja amb criatura. Si l'home es casa i torna sol, la dona pertany a la família del marit.
- Al seu país d'origen, les dones formen part del col·lectiu femení amb la vida separada del grup masculí. Solament es troben a la cambra matrimonial. Solament es relacionen amb la gent en molta proximitat. La confiança pot arribar a les dones del mateix carrer. Però normalment no surten de la casa patriarcal que és de gran mida.
- Els casaments no són forçats però sí pactats, normalment entre cosins.
- La família és extensa, amb diversitat de papers, amb les dones dels matrimonis dels fills formant part de tot el nucli.
- L'educació dels nens i les nenes pertany al nucli femení, així com la logística de la llar. És fàcil que les noies dels nous matrimonis no tinguin cap relació amb la responsabilitat de la llar i coneguin molt poc de la responsabilitat amb els nounats.
- En arribar a Catalunya, el canvi és brutal. No tenen xarxa familiar ni social. Han de fer-se càrrec de la logística de la llar i de l'educació dels fills. En molts casos no saben com fer-ho ja que en el seu país era responsabilitat d'altres dones de la família. Tampoc les necessitats de cura, d'higiene, del nounat.
- Estan habituades a cases grans d'on no es mouen i aquí passen a pisos petits, o habitacions.
- En molts casos, és el marit que promou la formació de la dona, sobretot, pel que fa a la llengua. Però perquè es relacioni amb els serveis bàsics, escola, metge, compres. No perquè estableixi nous lligams amb altres dones de fora de la seva ètnia. I menys amb homes.
- No assisteixen a l'oratori. Tampoc no es reuneixen per a pregar, com fan les dones marroquines²⁸. Per tant, moltes dones no tenen cap espai relacional.
- No es relacionen gaire amb les dones autòctones. Però tampoc les autòctones no fan cap esforç. I tampoc amb les marroquines. Els costa molt menys amb les altres ètnies de l'Indostan.
- No tenen molt vincle amb el fill perquè, a l'inici, és un estrany nouvingut.
- No tenen gaire idea ni límits ni educació.
- Algunes assumeixen que les filles tindran una situació diferent i, en molts casos, la volen.

²⁸ Les dones Shik assisteixen al Temple del carrer Hospital, on estableixen xarxa. També havien assistit al temple de Hare Krishna

2. Analitzar la capacitat de domini de les llengües del país, de la motivació per aprendre-les, els seus Vincles de Confiança, les seves xarxes al barri i al país

Realitzar entrevistes amb un guió que doni coneixement tant de les seves capacitats lingüístiques, relacionals amb Vincles de Confiança, amb el Barri, el País i de consciència de Gènere i analitzar-les.

Es van realitzar les entrevistes al llarg de març i abril de 2017. Es van seleccionar sis dones que poguessin relacionar-se amb l'entrevistador en presència de la Educadora i que tinguessin un petit domini de la llengua castellana. Es va buscar un marc neutre, amb els entrevistadors a ambdós costats de la persona entrevistada. Es va seguir aproximadament un guió tot i que les preguntes no eren tancades. No es va realitzar dues entrevistes el mateix dia.

Les entrevistes van ser transcrites i el material ordenat per temes. Es va donar un codi a cada dona, atenent a si formava part del projecte, del projecte finalitzat o d'un altre projecte anterior. A continuació s'assenyalen els resultats ordenats per tema i certs elements d'anàlisi que es podien extreure.

Els resultats han estat codificats i s'ha generat una categorització de les entrevistes. S'ha endreçat el material i s'ha presentat per categories. Els resultats, classificats en taules, es troben en l'Annex.

Dades de les dones entrevistades:

Resum de la Taula 2, dades bàsiques de les sis dones entrevistades²⁹:

Els temps de durada de l'entrevista eren proporcionals a la dificultat d'expressió de la dona.

Es va buscar al principi una tercera part de dones d'origen marroquí i les altres d'origen Indostànic, ja que, segons s'havia argumentat, hi havia similitud de totes les dones d'origen indostànic i divers a les dones d'origen marroquí. S'ha detectat, però, que la diversitat interna dels dos grups també és notable. Una dona marroquí és nascuda en el Sàhara en un entorn molt rural i l'altra nascuda a la perifèria d'una ciutat gran. Respecte a les dones de l'Indostan, una dona bengalí és hindú, i una dona paquistanesa ha nascut al Caixmir, un entorn molt diferent al Panjabi. Totes les d'origen indostànic d'entorn urbà.

Quatre viuen en un nucli familiar nuclear. Una altra a casa de la seva família i l'altra a casa de la família el marit.

Una dona bengalí hi ha tornat sovint a casa de la família. Una altra va tornar per la mort de la mare. Les altres no han tornat. Alguna, es percep, que manté contacte habitual telemàticament (*skippe?*).

²⁹ Es poden trobar les següents taules en l'Annex on s'ha fet un resum del material recollit

En quatre casos venen per reagrupament familiar. La dona hindú coneix al marit, es casen. Ell vivia ja a Barcelona i ella hi ve. La dona marroquí vivien al Marroc i decideixen venir junts a casa la mare d'ella que vivia a Barcelona. La dona del Sàhara va amb el marit a Canàries on ell troba treball i ella, al principi, també pot treballar. Les altres tres dones venen amb un home que viatja per trobar dona i casar-se.

Les dones marroquís tenen un baix nivell d'estudis. Una no ha anat a escola i l'altra ho deixa a la primària. Les dones d'Indostan tenen estudis superiors: tres de llicenciatura i l'altra de formació professional. Dues en escoles superiors segregades per sexe.

Dues van treballar en el seu país d'origen. En les converses queda clar que, si s'haguessin casat, algunes haurien deixat de treballar.

Cinc de les sis dones segueixen formació en centres del barri, fonamentalment per millorar la llengua. La dona sense estudis no ho fa.

Els agrada molt passejar. Alguna confessa que li agrada molt ballar i ho fa a soles.

Resum de la Taula 3: Elements de comunicació no verbal

Totes les dones van acceptar l'entrevista, mantenien una situació distant que va suavitzant-se al llarg de l'entrevista (més utilització del cos en l'entrevista, jugar amb el mocador,...).

Totes, menys una, interaccionaven amb la mirada amb l'entrevistador. Aquesta dona va estar tota l'estona mirant a l'educadora i solament en les preguntes de l'entrevistador, girava la vista.

En quasi bé tots els casos, han vingut amb fills. En dos casos, amb marits. En un dels casos, el marit va prendre totalment la iniciativa, no queda clar si per protegir o per controlar. En aquest cas, es va mantenir una xerrada posterior el canvi de l'expressió corporal va ser total: gesticulava, mirava molt més als ulls, somreia, afirmava amb el cap i era capaç de mantenir una conversa en castellà. En l'altre cas, el marit es va presentar, contra la opinió de l'entrevistada. En aquest cas, de vegades el marit també volia protegir fent de traductor, quan la dona ho entenia perfectament.

Hi ha un canvi significatiu abans i després de l'entrevista, quan van saludar a l'entrevistador donant la mà, somrient i aguantant la mirada. És el que s'ha comprovat posteriorment veient algunes dones pel barri que han seguit el mateix ritual.

Resum de la Taula 4: dades domini castellà i català

Totes les dones s'han expressat en espanyol. Cap d'elles té capacitat per comunicar-se en català. Quan l'utilitzen, ho fan repetint petites expressions que han sentit en el Projecte Vincles o en altres projectes on han participat. Alguna d'elles manifesta interès per a l'aprenentatge del català, però el fet de no tenir fills escolaritzats no el consideren necessari, ja que la llengua vehicular del barri és el castellà.

La resposta amb monosíl·labs és indicador de poc domini de la llengua i. El cas B1 és curiós perquè no té domini de la llengua (fa un any que és al país) i, en canvi, respon amb frases,

sense conèixer a l'entrevistador. Denota una seguretat i ganes de quedar bé. És una persona sense formació en el seu país. B2 és una dona amb nivell d'estudis molt alt i respon sabent què vol dir. A1 es troba en l'altre extrem. Ha contestat amb monosíl·labs. Té molt poc domini de la llengua perquè no l'ha fet servir. A més, la presència bloquejant del marit no li ha facilitat. No fa servir la llengua perquè no la necessita, perquè sempre l'acompanya el marit, ja sigui per a protegir-la o bé per controlar-la, o ambdues coses.

La utilització del verb en el seu temps i mode és fonamental per construir oracions que expressin pensaments. A1: no utilitza verbs. A2: tot i ser la persona que porta més temps en contacte amb espanyols (des de 2004), parla molt malament l'espanyol. Respon en monosíl·labs i utilitza, sovint, el verb en infinitiu. No sabem si abans d'estar a Barcelona va fer cursos de llengua, però el seu poc domini de la seva pròpia llengua (no va estudiar en el seu país, tot i parlar-ne quatre, àrab, bereber, francès i sahrauí) no li facilita un coneixement correcte de noves llengües. Solament C2 utilitza, sovint, correctament el temps de verb, sense caure en la utilització de l'infinitiu.

La incapacitat de construir correctament oracions té dos orígens: la falta de formació en la llengua espanyola i la poca relació amb altres persones que exigeix una correcta expressió de les idees. Aquest fet, en els sis casos de dones, no té paral·lel respecte a la seva formació lingüística: C2 porta 4 anys al país, tenia formació universitària i és incapaç d'expressar-se correctament en espanyol, utilitzant correctament el temps de verb.

El mode subjuntiu expressa desig, sentiments i voluntat³⁰. És un mode molt utilitzat en espanyol i que cal dominar per expressar més que fets reals. El seu domini, en la llengua espanyola, és bàsic. Per contra, com podem observar, solament una de les dones l'utilitza i solament alguna vegada.

També observem que no hi ha relació entre el temps que porta al país i la seva capacitat de comunicació. Tampoc no hi ha cap relació entre el domini de la llengua i la formació universitària prèvia.

Entre elles intenten comunicar-se d'una manera simple. En converses fora de les entrevistes, sabem que les dones de l'Indostan es comuniquen en un urdú adaptat que poden comprendre fàcilment totes i que és la llengua utilitzada en wassap. Però és una llengua simplificada que no permet expressar sentiments.

Resum de la Taula 5: Què va motivar anar al Projecte Vincles

És una barreja de sentiments respecte a l'educació dels fills i a desig d'elles mateixes d'evolucionar. El fet que elles, en menys un cas, segueixin projectes formatius, fa creure que han assistit per formar-se. Per a totes és important participar del Projecte pels fills, però ha desig més o menys manifestat que elles volen aprendre i relacionar-se

³⁰ Es pot consultar sobre la importància del subjuntiu <https://lenguajeyotrasluces.com/2015/09/29/usos-del-subjuntivo/>

Resum de la Taula 6: Vincles de Confiança: Amigues, Conegudes i Saludades

A més de la capacitat de comunicar-se, cal la capacitat de generar Vincles de Confiança. Per a classificar-los, es va fer servir els tres nivells següents: **Amiga**, aquella dona a la qual es pot demanar qualsevol necessitat, desig o confiança de qüestions molt personals. **Coneguda** aquella persona amb la qual mantenim una relació de confiança, comentem qüestions força personals, ens parem a xerrar. **Saludada** són les persones que saludem a l'espai públic i, de vegades, establim un petit diàleg³¹.

En tots els casos, tenien una o dues **Amigues** properes en la distància. En un cas es va crear entre les mares de l'escola del fill gran. En altres casos, l'atzar. En tots els casos eren dones del mateix origen geogràfic.

Hi ha dones referents que generen confiança, que es fan properes de les dones en dificultats. Hi ha algun nom que es repeteix com a dona amiga perquè dona suport, confiança i proximitat. Sana és una dona que viu aquí des de fa anys i que és un referent per a moltes de les dones. En un altre cas, una amiga va acollir a la família quan van ser expulsats de la casa de la família del marit.. Altra, té una amiga Bereber que és del grup de Minúscula³². Li costa connectar per la llengua. En dos casos, aquestes amistats han sorgit del Projecte Vincles.

B2: té dues amigues, una del Nepal i l'altra de Pakistan. Assenyala el paper que juguen les dones de Vincles: un lloc on expressar-se: *aquí venido son mucho confiancias*. Essent que pot expressar qüestions íntimes, malgrat les dificultats de llengua.

Pel que fa a les dones **Conegudes**, algunes expressen que no en tenen. El coneixement exigeix comunicació i, per tant, si es té un baix domini de l'espanyol i nul de català, les dones conegudes són del mateix grup lingüístic. En aquest cas, les dones generen pors del que altres puguin generar de *xerrameca*. Segurament per haver tingut experiències negatives (en algun cas, explicitat).

B1 Conegudes, es relaciona amb dones en espais del barri. Ho fa amb marroquines, paquistaneses i espanyoles. Però es troba que les dones marroquís no es volen relacionar amb ella aquí, encara que ella ho intenti.

Pel que fa a les **Saludades**, la limitació lingüística també limita molt la relació. També, la poca presència en espai públic, com la porta de l'escola (la majoria de les sis dones no tenen fills escolaritzats) o els parcs.

En un cas (C2), no té gaires intencions de fer amigues. Té poca sintonia amb el país, enyora molt l'entorn familiar i de treball del seu país, es tanca en el seu món, llegeix molt i no té intenció d'establir gaires relacions. Té una amiga feta a l'escola del fill. De Pakistan. Al poble no tenia gaires amigues. Solitària. No vol tenir conegudes pel que poden dir. No vol parlar amb les dones al parc o a la porta de l'escola. No vol tenir relació per ser solitària i pels comentaris. És la persona que domina millor la llengua.

³¹ Es va fer servir la cèlebre expressió de Josep Pla que trobem a les referències bibliogràfiques

³² Minúscula és un projecte amb el mateix horari i atenció, en el qual les mares que fan formació en entitats del barri poden deixar els fills a cura de les educadores.

En canvi un altre cas (C1), té dues amigues (*muy mucho amigas*) que li donen informació de Bangla Desh. A Bangla Desh tenia moltes amigues. Però allà, per pressions familiars, tenia molts problemes de fer relacions amb nois. Té una amiga de Filipines, a l'escala. Hi pot comptar amb ella, perquè la va ajudar molt acollint-la quan va ser expulsada del pis on vivia.

Resum de la Taula 7: Relacions amb l'entorn

Ajuntem una sèrie de relacions en diversos espais:

Si poden, acostumen a **anar soles al metge**. Però la limitació de la llengua fa que les acompanyin. Alguna de les dones ha après que pot expressar-se en anglès amb el metge.

Poques tenen relació a l'**escola** perquè els fills són encara petits. En algun cas(C2), ha generat amistat amb una mare de l'escola.

La relació amb les **mestres** és més complexa. Si poden, en parlen, però tenen por perquè no dominen la llengua. En un cas (B1) és la seva mare que parla amb la mestra de l'escola, per la seva dificultat idiomàtica.

Respecte a la **religió**, no és un espai relacional que facin servir gaire. En un cas, porta la filla a l'oratori perquè aprengui l'àrab. Els altres casos, té més un to cultural que religiós (C1 considera que són *musulmanes de corazón*). C2 confessa que no és creient tot i que ha de mantenir les formes. En el cas de A1, el fet de ser hindú li afavoreix molta obertura a tot el fet religiós, fins i tot anar a centres religiosos diversos.

Respecte als **Mitjans de Comunicació**, Mantenen la relació amb els seus país gràcies a al televisió. En canvi, els fills/es veuen els dibuixos animats tant en castellà com en català i no els veuen en televisions dels seus països. Els dibuixos animats afavoreixen que, sovint, facin servir el castellà com a llengua vehicular amb els fills/es.

Les xarxes socials digitals han entrat amb força. Entre les mares de l'Indostan fan servir un urdú adaptat que els serveix per connectar per wassap, entre paquistaneses, bengalís i índies. Es comuniquen habitualment amb els seus països, sobretot les dones de l'Indostan, mitjançant skype.

Resum de la Taula 8: Sentiment de pertinença

Dins el Sentiment de Pertinença hem ajuntat diversos conceptes: desig d'aprendre les llengües, voler treballar, a què dediquen el temps lliure i desig de quedar-se en el país.

Pel que fa a l'**aprenentatge de la llengua**, cinc dones aprenen o volen aprendre castellà. Una aprèn català. Van a classes si poden. El fet de no tenir fills escolaritzats, limita la necessitat d'aprendre el català, com passa en altres col·lectius de mares. A2 és la única que no aprèn la llengua. No va estar escolaritzat de petita, porta molts anys entre Canàries i Màlaga. Dona la sensació que no va fer cursos de llengua en cap dels llocs passats. Domina molt poc el castellà.

Totes estimen el **barri i la ciutat** i els agrada passejar-hi. Se senten bé i no expressen cap sentiment de sentir-se rebutjades. Però es mouen poc fora del barri. Depenen molt de les possibilitats de lleure del marit.

Veuen la necessitat de **treballar** aquí. En un cas, (B1) no pot perquè no té permís de treball i no el pot obtenir, ja que el marit tampoc no el té. Va ser explotada laboralment fent-la treballar un dia i després, com que no tenia papers, no li van pagar. Les dones de l'Índia voldrien convalidar els seus estudis, però els costa molt. La dona del Sàhara va treballar a Canàries. Ara no ho fa. Totes estan limitades, en l'actualitat, per l'edat dels fills petits.

Totes volen **quedar-se**. En dos casos, han expressat que si estan aquí, és per la seguretat pels seus fills. Una dona expressa que els productes d'alimentació es conserven amb productes tòxics al Pakistan. Però sobretot les dones de l'Índia ho fan per la por de segrests i de la violència. C2 voldria tornar per ella perquè troba a faltar la família i poder treballar (la família nuclear se li fa molt petita). Enyora poder treballar, tot i que li agrada viure aquí.

Resum de la Taula 9: comentaris sobre les filles

Hem centrat, sobretot, les opinions respecte al futur de les filles. Copsar si, a través de les opinions, s'entreveu que opinen de la seva vida i el fet de ser dona.

En tots els casos volen que les filles i els fills estudiïn. No manifesten ni s'ha pogut copsar en respondre, que hi hagi diferència entre el que han d'estudiar fills i filles.

Totes consideren que, tant fills com filles, han de treballar. En un cas desitja que la filla sigui metgessa.

Pel que fa al treball domèstic manifesten una igualtat entre nens i nenes. Però en ser petits els fills, tampoc es pot garantir que aquesta igualtat sigui real en un futur. En un cas, obliga la filla a compartir els seus jocs *de nena* amb el seu germà més petit, que se sent motivat pels jocs de la germana.

En el tema del matrimoni de les filles, no podem precisar si les opinions són esbiaixades per respondre el que creien que nosaltres voldríem. Per exemple, manifesten que no tenen cap problema que les filles es casin amb qualsevol home (evidentment no s'ha ni insinuat la possibilitat de parella amb dona, qüestió a tenir en compte en un futur). Però A2, dona marroquí, va dubtar en respondre. Al principi va manifestar que havia de ser marroquí el marit i, com a màxim, musulmà. C2 també dubtava, encara que no tant manifestament. Potser qui menys problemes manifestava, tenint en compte que es va manifestar el marit, era la dona hindú. En un cas, casada als quinze anys, va explicitar voler que la filla es casés tard.

Resum de la Taula 10: expressió de sentiments

Dins els comentaris, en alguns casos s'han expressat sentiments. Per exemple, volen el millor pels fills i filles, que puguin desenvolupar-se malgrat el pes cultural. Tant a nivell de parella com a nivell de treball. C2, dona paquistanesa, és la que més clarament manifesta que voldria tornar al seu país. Troba a faltar la família ampliada. No sap viure en família nuclear. A més, allà podia treballar i aquí no ho pot fer i té el sentiment que la troben a faltar les dones que li consultaven assumptes mèdics. Aquí es troba poc útil. S'ha anat tancant, no es relaciona gaire, tot i tenir el nivell de castellà més bo de tot el grup de dones. És qui ha fet amistat amb una mare de l'escola. Prefereix no establir més lligams amb ningú més. Els sentiments de gaudir de la ciutat, de passejar, de ballar, es manifesten, quan es porta temps parlant.

Volien millorar, aprendre les llengües, viure al país. Entenen que ja es quedaran aquí. I en molts casos expliciten que ho han fet pels fills, per la seva millora i la seva seguretat. En un cas vol aprendre català. És la dona que porta menys temps aquí, té un nivell correcte de castellà i té moltes ganes de relacionar-se. A més, les dones del Marroc li fan el buit.

Resum de la Taula 11: dades referents als marits

La relació amb el marit té característiques molt particulars. Respecte a l'**itinerari** fins al matrimoni, les dones del Marroc es van casar allà i van viatjar juntament amb el marit. La dona hindú es va casar i després d'uns anys va venir amb el marit. Sembla que es coneixien i la decisió del matrimoni va ser d'ells dos. No són parents. Les tres dones de l'Índia i musulmanes es van casar amb l'home en un pacte familiar. En un cas, és el seu cosí en primer grau. És la dona que viu, aquí, a casa dels seus oncles, pares del marit (i amb els que té problemes). En un cas, la dona va viure un temps a Pakistan a casa del seu sogre i en l'altre a casa seva.

Respecte a la **llengua**, solament un marit parla el català. Un altre marit no sap ni català ni castellà. Els altres quatre, parlen solament el castellà tot i que molts d'ells porten molts anys en el país.

Respecte a la **feina**, hi ha un marit marroquí que no treballa ni té permís de treball. Quatre són assalariats, un taxista, un pescador i dos en l'hostaleria. Hi ha un (el qui parla el català), que té un restaurant propi fora de Barcelona. En els cinc casos dels que treballen, els horaris limiten la conciliació familiar.

En dos casos, es va presentar el marit a l'entrevista. A1 va parlar quasi exclusivament ell. Es va mantenir una entrevista de cinc minuts amb ella, uns dies després. Es va mostrar que era capaç de mantenir una interacció correcta, amb domini limitat de la llengua i una gran comunicació no verbal. No queda gaire clar si el marit venia a controlar-la, protegir-la o les dues coses a la vegada. També, podia ser que no la veia capaç d'entrevistar-se. Finalment, hi havia algun indici que volia donar respostes *políticament correctes*.

En un cas, sembla que qui porta la veu cantant és la dona i la família de la dona, ja que viuen a casa d'ella. A més és ella qui parla el castellà.

En el cas de C1, va aparèixer el marit i ella va intentar que no es quedés. Ella va mantenir molt temps l'entrevista. També sembla que venia a ajudar-la, potser creient que ella no era capaç.

C2 va penjar el telèfon al marit, per seguir l'entrevista i comentant que ja trucaria ell més tard.

Objectiu 3. Facilitar coneixement, perquè en el futur es pugui generar un material que permeti avaluar, d'una manera més general, el col·lectiu de dones dels projectes Vincles en els diversos territoris.

Aquest objectiu no s'ha pogut desplegar i es deixarà per estudis posteriors. En tot cas, hi ha unes propostes:

1. El fet de fer una entrevista, ja genera reflexió per part de la dona, dels elements que ens consideren claus en el seu Apoderament: coneixement de la llengua, vincles de confiança, relacions amb l'entorn, consciència de gènere. Cal seguir fent entrevistes individuals.
2. Es proposa realitzar un doble material d'entrevista
 - Per un costat, mantenir una entrevista en profunditat que es pogués fer amb dues dones del projecte de cada curs. En aquesta entrevista s'analitzarien els elements claus que s'han desplegat i que generarien un coneixement longitudinal.
 - Per l'altre, generar una taula a partir de certes preguntes lligades a:
 - Domini del llenguatge corporal
 - Domini de la llengua: utilització d'oracions simples
 - Vincles de confiança: amigues, conegudes i saludades
 - Capacitat d'interacció a: escola fills, centre de salut i serveis socials
 - Interacció amb alguna altra entitat social
 - Recerca de feina

I que es pogués fer a totes les dones del projecte i realitzada per la pròpia Educadora o depèn, per na estudiant en pràctiques.

3. Respecte a l'aprenentatge que hem tingut de la sèrie d'entrevistes, fem nostre el que escriu Sennet (2012, pàg. 30):

Saber escuchar requiere otro conjunto de habilidades, las de prestar cuidadosa atención a lo que dicen los demás e interpretarlo antes de responder, apreciando el sentido de los gestos y los silencios tanto como el de los enunciados.

4. Cal mantenir distància respecte a les expressions de les dones. Cal vigilar les opinions morals respecte al que comenten, sobretot tenint en compte el fet que les entrevistadores són educadores (deformació professional).
5. És fonamental deixar els silencis sense omplir-los amb respostes de les entrevistadores. Els silencis són imprescindibles.
6. Cal recordar el principi que cal tractar l'altre com hom voldria ser tractat (Guittet, 2013).
7. L'expressió no verbal és fonamental per copsar els sentiments més profunds de les dones (Serrano, 2009).

5. Conclusions

Desglossarem les conclusions respecte als Objectius:

Conclusions respecte a l'Objectiu 1:

Tot i la informació que es va rebre de la gent experta, no es poden fer gaires generalitzacions pel que fa a les dones. Certament, solament sis entrevistes no pot ajudar gaire, però la

diversitat ja entre les sis és tant elevada que **hem d'anar molt en compte amb les generalitzacions.**

La observació participant es fa molt complicada si no es fa una presència habitual en el projecte. D'aquesta manera, es podrien copsar molt més els elements de comunicació no verbal. Però la limitació de gènere de l'entrevistador i de temps, ho ha fet impossible. Amb tot, s'ha apreciat canvis en la comunicació no verbal amb les dones que han realitzat l'entrevista, tant al llarg del temps que s'ha emprat com les interaccions posteriors per l'espai públic.

La recollida d'informació de gent experta ha ajudat molt, però cal tenir en compte que el seu coneixement també està mediatitzat per la seva experiència.

El col·lectiu de dones ha canviat molt en els deu anys de duració del projecte. No solament pels canvis d'origen de les dones, sinó pels canvis generals de la situació que vivim. Cal tenir capacitat d'interpretar els canvis i adaptar el projecte a la situació de les dones en cada moment.

Conclusions respecte a l'Objectiu 2

La capacitat de dominar les llengües del país

Han demostrat tenir molt baix domini de la llengua castellana i molt menys catalana. Sinó dominen la llengua, és impossible l'Apoderament. Hi ha indicadors a tenir en compte:

- La resposta amb monosíl·labs és fruit del baix domini de la llengua i de la inseguretat en ser preguntada.
- La incapacitat de formular una oració. Sovint utilitzen expressions sense utilitzar un verb.
- El seu poc domini del castellà es manifesta en no construir frases.
- La seva incapacitat d'utilitzar el subjuntiu en castellà les limiten molt per expressar sentiments, estats d'ànim, desigs,... així com el condicional.
- La quasi nul·la utilització del català. Solament expressions apreses. En el moment que els fills s'escolaritzin, els representarà una dificultat.
- Aquesta limitació comunicativa fa que quedin limitades a relacions i vincles de confiança amb la gent del propi grup lingüístic.
- Fins i tot les dones que saben l'anglès, no el fan servir com a llengua comunicativa. En un sol cas, comenta que és la llengua vehicular amb el metge.

Propostes respecte a les llengües del país

És un element imprescindible si volem que les dones s'apoderin. Donada les dificultats de trobar entitats que puguin facilitar el seu coneixement, caldria generar un treball en xarxa amb altres entitats, aprofitar el propi voluntariat de l'entitat, per incrementar molt el temps de coneixement i domini de la llengua, tant el castellà com el català.

Per a les dones que tenen els fills escolaritzats, caldria generar espais d'aprenentatge de la llengua aprofitant els temps que els nens són a l'escola.

Cal aprofitar la seva motivació per aprendre la llengua i motivar-lo molt més. Elles volen ser autònomes, també volen treballar i cal fer-los veure que l'aprenentatge és un pas imprescindible.

Caldria prioritzar, a nivell del barri, l'increment de la capacitat lingüística de les dones. I també a nivell de país. No ens hem pres seriosament que la inclusió és impossible sense el domini de les llengües.

Els seus Vincles de Confiança

Tenen molta necessitat de tenir una o dues amigues. Sovint, de la pròpia ètnia. En molts casos, dones que les han ajudat en la seva integració en el país.

Els costa molt tenir conegudes. Perquè no tenen domini de la llengua i solament es relacionen amb dones de la pròpia ètnia. A part de les amigues, desconfien de la xerrameca que puguin generar en el pròpia ètnia. Tenen algunes salutades. Igualment, el poc domini de la llengua no els ho facilita i menys amb dones o homes d'altres ètnies. El fet d'haver-les entrevistades, ha facilitat, en tres casos, que hagin saludat l'entrevistador fora de l'entorn del Casal.

Propostes als Vincles de Confiança

Un domini més gran de les llengües, els facilitaria tenir conegudes d'altres ètnies i no tenir por a la xerrameca de les altres dones del grup d'origen. Això es podria realitzar fàcilment a través d'activitats que organitzessin les AMPEs, donat el col·lectiu més universal de mares. Projectes com Vincles poden ajudar molt i es demostra perquè generen amistats.

Es detecta que hi ha dones que són referents per al col·lectiu: dones que porten més temps en el país i que són molt solidàries amb les que arriben. Seria molt interessant potenciar aquestes dones transformant-les en mediadores socials.

Les seves xarxes al barri i al país

Se senten part del país i l'estimen. Això no vol dir que no trobin a faltar elements del seu país. Però estan aquí pel bé dels fills. Els agrada passejar-hi no se senten rebutjades. Cada vegada i amb la autonomia lingüística, són capaces d'anar al metge, a l'escola i parlar amb la mestra, soles. Faltaria enfortir-les més en aquest aspecte.

Si poguessin, voldrien treballar.

Propostes respecte a les xarxes al barri i al país

Tenen interès a aprendre i a relacionar-se. Caldria potenciar-lo fent-los prendre seguretat, generant activitats on es puguin trobar amb la necessitat de desplegar el que saben. Eines com la representació de papers els poden ajudar molt.

Les mestres de les escoles haurien de tenir més eines per ajudar les mares i els pares en el seu paper educatiu i acompanyar-los.

Caldria facilitar la formació laboral i trobar llocs de feina adaptats a elles, sobretot en el moment que puguin tenir els fills escolaritzats i que els facilitin la conciliació familiar.

Cal promoure la utilització de xarxes socials universals per part de les mares, el qual les obligaria a utilitzar una llengua vehicular comuna.

Comentaris sobre les filles

Les dones volen que les seves filles trobin una situació millor a la qual elles van tenir. Sobretot les dones de l'Indostan es troben amb el problema del marit. En les converses amb les quatre dones, no s'hi ha manifestat, però a través dels testimonis de la gent experta, hi ha dos sentiments: el de la mare que s'emmiralla en la filla, vol protegir-la i ajudar-la i el del pare que és creu garant de la tradició i que ha de mantenir el que sempre s'ha fet. Caldrà educar els pares!

Propostes respecte a la situació de les filles

Cal fer polítiques conjuntes amb l'escola pel que fa a la manera de tractar l'educació de les nenes, sobretot, quan ja són adolescents. En aquest estudi no s'ha manifestat el problema. En la mesura que la dona se senti apoderada, tindrà més seguretat per enfrontar el problema de la filla.

En les famílies de l'Indostan la responsabilitat de l'educació a la Llar depèn de la dona. En la mesura que se li donin eines per analitzar la situació de la dona en el context que viuen, assumiran estratègies en l'educació de filles i, no oblidem, la més important, l'educació dels homes.

Expressió de sentiments

Expressen sentiments quan es troben en confiança. És clar que la presència de l'educadora dona confiança. Solament ho faran si tenen Vincles de Confiança que generin amigues i conegudes, que puguin posar en comú les seves problemàtiques i les estratègies per a trobar solucions i que puguin expressar els seus sentiments.

Propostes respecte l'expressió de sentiments

Caldria veure maneres de mantenir grups que es reunissin, al menys una vegada al mes. A més, caldria motivar que entressin en relació amb altres grups del propi Casal dels Infants (projecte Famílies) o d'altres entitats. Expressaran sentiments si tenen Vincles de Confiança que generin amistats i persones conegudes.

Situació dels marits

Les sis dones entrevistades no són significatives però ens poden donar pistes. El marit delega tota la responsabilitat educadora en la mare. La situació respecte als marits canviarà si elles troben una feina. El fet que els homes, en la seva gran majoria, dominen la llengua castellana els col·loca en una situació de poder respecte a les dones. Elles precisen d'ells per relacionar-se. Per això, el domini de la llengua els donarà una autonomia.

Propostes respecte als marits

Caldria facilitar una educació de marits. S'han fet unes experiències en altres projectes però cal seguir insistint aprofitant algun ham que els motivi. El gran problema és d'horaris ja que normalment treballen moltes hores i no els queda temps.

Conclusions respecte a l'Objectiu 3

Donat que l'objectiu no ha estat desplegat, es proposa ja fer-lo per tal de començar el següent curs d'octubre amb el material d'anàlisi doble: dues dones en una entrevista en profunditat i un material més simple i més fàcilment quantificable amb totes les dones del projecte.

Es proposa seguir l'estudi longitudinal amb les sis dones entrevistades.

Objectiu General:

Aquest Treball tenia sentit si era el preludi d'un estudi més ample sobre les dones del projecte. A través de les entrevistes en profunditat, s'ha pogut generar un coneixement i entrevistant les dones, tenir un coneixement longitudinal.

És clar que els Vincles de Confiança són fonamentals per a l'Apoderament de les dones

Preguntes de la Investigació:

La primera pregunta solament confirma que no es poden fer generalitzacions respecte al col·lectiu de dones. Ni tant sols les dones que venen al projecte, ni tant sols que siguin del mateix origen geogràfic. Solament, es poden trobar certes línies de treball i certes propostes de futur per tal de millorar les seves capacitats i puguin millorar l'Apoderament i la seva implicació en l'Acció Comunitària.

La segona pregunta, es creu que ha estat llargament contestada: hi ha una sèrie d'elements a estudiar que permetran fer un estudi longitudinal amb les ones entrevistades i amb altres que puguin venir a continuació.

Hipòtesi

Respecte als punts de la hipòtesi:

- De les dones que s'ha entrevistat, la majoria té ganes d'aprendre la **llengua** (cinc la volen aprendre i una no). Solament una manifesta que vol aprendre la llengua catalana. Però és clar que el nivell d'aprenentatge de la llengua que ofereix el projecte és molt baix, ja que solament poden participar-hi durant sis mesos.
- S'han generat alguns Vincles de Confiança en algunes dones. En tot cas, els ha facilitat incrementar el nombre de dones **Conegudes** perquè els ha permès conèixer dones d'altres orígens geogràfics. En cap cas a millorat la xarxa amb homes, més enllà de l'entrevistador.

- Sense poder aïllar la variable de la influència del Projecte Vincles, és cert que les dones del projecte **prenen consciència** o, segurament, projectes com Vincles els ajuden a desplegar les potencialitats que ja tenen.
- El Projecte ha ajudat a **conèixer** les possibilitats del barri. A més, les dones amb la millora de la capacitat comunicativa poden entrar en relació amb altres entorns.
- El projecte Vincles ajuda a prendre consciència de **gènere**. Caldrà, però, molt més treball conjunt de tota la comunitat per potenciar-lo. Caldrà veure si, a través de l'estudi longitudinal, es podran observar més canvis respecte a la seva consciència de gènere.
- Les dones aprenen a educar els nens i nenes petits. Gràcies al projecte adquireixen capacitats per marcar límits. Però tampoc es pot afirmar que prenguin consciència de l'educació com una eina de transformació social. En tot cas, prenen consciència de la importància de l'educació per als seus fills.

Conclusions finals

Després de l'Estudi realitzat, solament es pot constatar:

1. Sense millora de les Capacitats de comprensió i expressió de les llengües del país, no pot haver-hi relació més enllà del propi grup ètnic. Aquest fet impedeix generar Vincles de Confiança amb altres dones i, per tant, en molts casos, acaben tenint una o dues amigues i algunes persones saludades. Igualment, no podran tenir autonomia per establir contactes a l'escola, serveis socials, salut i altres agents socials del barri, ni expressar sentiments.
2. Donada la diversitat de persones, orígens i diverses variables, no es poden extreure generalitzacions. Cal fer estudis longitudinals de cada dona per veure el seu progrés en les diverses capacitats relacionals, d'autonomia i d'apoderament.
3. Les entrevistes ajuden a les dones a prendre consciència de certs temes sobre els quals potser no eren conscients del seu nivell de reflexió: amistats, interaccions, futur dels fills
4. El present Treball no pot substituir un necessari estudi en profunditat de l'Acció Comunitària del Projecte, amb dades qualitatives i quantitatives.

6. Annex 1: Taules Categoritzades de les Entrevistes

Taula 2: dades bàsiques de les sis dones entrevistades

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
data entrevista	04-abr-17	27-març-17	7 març 2017	03-abr-17	20-març-17	21-març-17
durada entrevista	30'02''	34'38''	47'10''	26'26''	40'17''	43'16
data naixement	15-jul-91	03-març-73	25-abril-92	14-ag-87	12-set-88	15-des-77
lloc naixement	Bangladesh	Marroc (Sàhara)	Marroc	Pakistan	Bangla Desh	Pakistan
entorn naixement	ciutat gran a prop Índia	rural al Sàhara	ciutat 50 000, prop Melilla	ciutat 700 000 habitants a Caixmir	ciutat de més d'un milió d'habitants tocant a la Índia	poble prop de Gjrati
relació Vincles	actual (febrer2017-juliol2017)	actual (febrer2017-juliol2017)	anterior (setembre2016-febrer2017)	anterior (setembre2016-febrer2017)	(setembre2014-febrer2015) i ara a Minúscula	(setembre2014-febrer2015)
arribada a Barcelona	3 anys Directe	Fa 3 mesos provinent de Màlaga. Des de 2004 canàries	2 anys Directe	5 anys i mig Directe	4 anys Directe	5 anys 2 mesos Directe
Situació familiar	té una filla de 2 anys. Està casada	té dues filles (una de 4 anys i una altra de 2'5 anys), Està casada.	dos fills (una filla de 7 anys i un fill de 2'5 anys). està casada	3 fills (una de 5 anys, una de 2'5 anys i un d'1 any). està casada	i té un fill de 3 anys. està casada i espera un fill	3 fills (un fill de 8 anys, una filla de 5 anys, una filla de 2'5 anys)
domicili	raval	viu al barri del Raval i	Raval	Raval	carrer de la cera. Raval	poble sec
amb qui viu	marit i filla	matrimoni i fills	mare, tietes, avia, marit i filla	comparteixen família marit	família nuclear	marit i fills
itinerari fins Barcelona	després de casada	Va viure des de 2004 a canàries i des de 2011 a Estepona	directe Marroc Barcelona	directe des de Pakistan	directe dos anys després de casar-se	directe Pakistan
família pròpia	els va a veure	rural al Sàhara 12 germans	mare separada	igualtat sexe	mare morta l'any passat. Li queda pare, germans i avis a bangla desh	germans a paquistani

itinerari matrimonial	hindús que es van conèixer allà i casats per voluntat pròpia	es van casar a Sàhara	casats venen junts a Barcelona	casada amb home que retorna i viu a casa sogres dos anys	el marit retorna per casament i després dos anys ella bé	vinguda després de 4 anys casada i treballant a Pakistan. Pares volien un metge i molt religiós i van trigar. Ell família llunyana. Ella volia algú fora Pakistan
situació administrativa	marit papers	permís treball	sense papers	sense papers	papers tots dos	papers
estudis país origen	comerç universitat	no ha anat a escola	Va anar a escola al Marroc fins al 7è.	màster polítiques	Va arribar a 2n de ciències polítiques.	de medicina (més aviat llevadora) en una escola privada per a noies
treball país origen	no va treballar			professora matemàtiques i anglès		ginecòloga
relació amb casal	no en té més		Vincles i minúscula			
formació a Barcelona	vol seguir fent classes català	No es forma	a Bona voluntat taller de cuina i castellà	diàleg de dones	Diàleg de dones	servei solidari mentre minúscula. Llengua
aficions	platja	no apareix	passejar	no apareix	ballar	llegir i pintar
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 2: dades bàsiques de les sis dones entrevistades						

Taula 3: dades comunicació no verbal de les sis dones entrevistades

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
vestuari	Sense vel. Porta arracades i mocador al coll	vel i vestuari rural	amb vel	Ve sense mocador	No porta vel.	Es va tocant el mocador deixant veure cabell
salutació entrada	petons educadora, la mà sense aguantar la mirada	saluda a la Fina i mà fluixa a entrevistador sense aguantar la mirada	Entra i saluda entrevistador amb la mà sense aguantar la mirada.	dóna la mà sense aguantar la mirada	dona petons educadora i la mà entrevistador sense aguantar la mirada	petons educadora sense aguantar la mirada
mirada	no mira gaire	sempre a la Fina, solament gira el cap quan	Sempre ha mirat als ulls quan se li ha preguntat, sigui a la Fina	aguanta sempre la mirada als dos	mira quan respon	mira sempre

		pregunta E	o a mi			
utilització cos	està pendent de la nena i això li serveix per no estar pendent	Primer movia solament la mà esquerra. Al final una mica la dreta.	mans i cos	mou les mans i el cos	utilitza cos i expressions	utilitza
comiat	petons educadora, mà entrevistador	mínima salutació	ha sortir fent petons a la fina i mà entrevistador	petons educadora	dona petons educadora i la mà entrevistador	dona petons educadora i la mà entrevistador
acompanyants entrevista	marit i filla. El marit porta la xerrada	ha vingut amb filla petita	ha vingut sola	fill petit	Ha vingut amb el fill petit que va dibuixant... a cinc minuts... es presenta el marit. Tot i que ella es troba força, decideixo que es quedi. El marit demostra el seu domini fent de traductor quan, sovint no cal	Ve amb la nena. Quan es dirigeix a la nena ho fa en català i castellà.
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 3: dades comunicació no verbal de les sis dones entrevistades						

Taula 4: dades domini castellà i català

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
arribada a Barcelona	3 anys Directe	Fa 3 mesos provinent de Màlaga. Des de 2004 canàries	2 anys Directe	5 anys i mig Directe	4 anys Directe	5 anys 2 mesos Directe
1.Monosíl·lab ³³ resposta	31	76	23	100	59	60
2.Expressió resposta	7	41	59	40	53	41
3.Relació 2/1	0,23	0,54	2,57	2,5	0,9	0,68
4.infinitiu	2	22	46	12	19	10
5.temps	4	38	59	16	8	131
6.Relació 4/5	0,5	0,57	0,78	0,75	2,38	0,08
7.subjuntiu	0	0	0	0	0	3
8.català	3	1	1	1	1	4
9.llengües	bangla, anglès	bereber, àrab, sahrauí	àrab	urdú, anglès	bangla, anglès	urdú, anglès
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 4: dades llengües de les sis dones entrevistades						

³³ La resposta amb monosíl·labs no és solament fruit del desconeixement sinó de la desconfiança

Taula 5: Què va motivar anar al Projecte Vincles

A1	A2	B1	B2	C1	C2
per la filla i també ella	per aprendre castellà i perquè jugui la filla	una amiga, la Sana que l'empeny a fer-ho i aprendre llengües	ajuda nen	aprendre el nen	una amiga i per aprendre ella i la filla. Vincles i minúscula
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>					
Taula 5: Què va motivar anar al Projecte Vincles					

Taula 6: Vincles de confiança, amigues, conegudes i salutades

relacions	A1	A2	B1	B2	C1	C2
amigues	1	2	2	2	2	1
amigues vincles	0			1	1	0
conegudes	0	1	vàries	6	no vol	no vol
conegudes vincles	0	0	si	totes	0	0
altres conegudes	0	0	Problemes amb conegudes	0	0	Problemes amb conegudes
salutades	1	0	vàries	diverses	No diu	No vol
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 6: Vincles de confiança, amigues, conegudes i salutades						

Taula 7: Relacions amb l'entorn

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Anar al metge	ara sola perquè parla anglès	acompanyada marit o amiga	sola al metge	no expressat	va sola o acompanyada, si va el marit casos de filla greu	va sola
Escola dels fills	no va a escola	no es relaciona perquè són paquistaneses	no es relaciona	parla amb mares	No té fills escola	amiga escola fill. acompanya escola i dinen a casa. Parla amb mares
Mestres	no va a escola	parla amb la mestra	no parla ella sinó la mare	parla amb mestra i el marit no va a l'escola	No té fills escola	parla ella. Fill extraescolars

Religió	hindús però oberts a tradicions d'aquí	practicant	practicant	mesquita nenes per àrab	poc practicant	no practicant però imatge i aparenta
MMCC	televisió dues, nena youtube espanyol	No parlat	té grup wassap de vincles	paquistanesa i fills dibuixos d'aquí i super	dibuixos tv3 i espanya i notícies europa. Boliwood	pel·lícules nens dibuixos espanyols i catalans
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 5: relacions amb l'entorn						

Taula 8: Sentiment de pertinença

pertinença	A1	A2	B1	B2	C1	C2
aprendre llengües	castellà	No apren	castellà i català	castellà	castellà	castellà
treballar	Convalidar	Va treballar	No pot	Ara no	convalidar	llevadora
temps lliure	Festes país	Passejar	Passejar	Passejar	Passejar	Passejar
quedar-se	Sí	Pels fills	Pels fills	Pels fills	Pels fills	Preferiria país
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 8: Sentiment de pertinença						

Taula 9: comentaris sobre les filles

filles	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Educació	El que vulgui	El que vulgui	El que vulgui	El que vulgui	Vol doctora	el que puguin
Treball	El que vulgui	El que vulgui	El que vulgui	El que vulgui	De doctora	Del que puguin
Matrimoni	Amb qui vulgui d'on sigui	musulmà	Que no es casi aviat	Amb qui vulguin	Cap problema de matrimoni	Si no poden estudiar que es casin
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 9: comentaris sobre les filles						

Taula 10: expressió de sentiments

sentiments	A1	A2	B1	B2	C1	C2
-------------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

país origen						Enyora mare, família, treball
família-matrimoni			casar tard filla	família ha d'estar junta	filla doctora	parella, seguretat fills
aficions	platja		passejar		piscina, passejar, ballar	pintar, lectura
disgus personals	0	aprendre català i castellà	castellà i català, arquitecta	relacions amb gent de vincles, treball cura nens		poder treballar, falta salut, falta memòria
país		Amistat amb Kabila, no es relaciona amb mares escola paquistaneses	Viure al Barri, comunicar-se		viure	viure sola,
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 10: expressió de sentiments						

Taula 11: dades referents als marits

itinerari matrimonial	hindús que es van conèixer allà i casats per voluntat pròpia	es van casar a Sàhara i van anar a Canàries	casats venen junts a Barcelona amb els fills a casa la seva família	casada amb home que retorna i viu a casa sogres dos anys	el marit retorna per casament i després de dos anys ella viatja a Barcelona	vinguda després de 4 anys casada i treballant a Pakistan. Pares volien un metge i molt religiós i van trigar. Ell família llunyana. Ella volia algú fora paquistan
llengua marit	castellà	castellà	No sap ni castellà ni català	Castellà i català	parla molt poc el català i parla bé castellà. 16 anys al país	castellà
feina marit	servei habitacions Hotel Vela. assalariat	Assalariat. pescador	No treballa. a remolc família dona	restaurant d'ell	ajudant cuina Monchos. va venir fa molts anys	taxista
<i>A: fa el curs ara; B: va acabar el curs febrer 2017; C: participant antiga</i>						
Taula 11: dades referents als marits						

7. Referències bibliogràfiques

- Aisa, F.; Vidal, M. (2006) *El Raval, Un espai al marge*. Barcelona: Base
- Alinsky, S. (2012). *Tratado para radicales. Manual para revolucionarios pragmáticos*. Madrid Ed. Traficantes de Sueños. Descarregat novembre 2016, original anglés 1971
- Arnabat, R. Ferré, X. (2015). Ateneus. Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània. Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya
- Arranz, M. (2009). *La Rambla de Barcelona, Estudi d'història urbana*. Barcelona: Rafael Dalmau, editor
- Artigues, J; Mas, F.; Suñol, X. (1980). *El Raval, Història d'un barri servidor d'una ciutat*. Barcelona: Associació Veïns Districte Vè
- Bacqué, M-H y Biewener, C (2016). *El Empoderamiento, Una acción progresiva que ha revolucionado la política y la Sociedad*. Barcelona: Gedisa
- Bauman, Z. (2003). *Comunidad. En busca de Seguridad en un mundo hostil*. Madrid: Siglo Veintiuno de España.
- (2016). *Desconeguts a la porta de casa*. Barcelona. Ed. Arcàdia
- Bordieu, P. (1993). *La misère du monde*. París: Seuil
- Cubeles, A.; Puig, F. (2004). *Les fortificacions de Barcelona*. En A. Cubeles, A. Nicolau (coords.). *Abajo las murallas!!!*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona
- Fernández González, M. (2014). *Matar al Chino. Entre la revolución urbanística y el asedio urbano en el barrio del Raval de Barcelona*. Barcelona: Virus
- Freire, P. *Pedagogía del oprimido*. Biblioteca Solidaria. Recuperat 15 novembre 2016 <http://bibliotecasolidaria.blogspot.com.es/2009/10/pedagogia-del-oprimido-de-paulo-freire.html>
- Geremek, B. (1998). *La Piedad y la Horca. Historia de la miseria y de la caridad en Europa*. Madrid. Alianza
- Guittet, A. (2013). *L'Entretien. Techniques et pratiques*. París: Armand Colin
- Jackendoff, R. (1993). *Linguaggio e natura umana*. Tornino: Il Mulino
- Llinas, J.LL Taula" (1987), Quaderns de Pensament no 7-8. Págs. 141-146. http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/taula/index/assoc/Taula_19/87v7_8p1/41.dir/Taula_1987v7_8p141.pdf. Mallorca: Universitat de les Illes Balears.
- Madrid, F. (2010). *Sang a les Drassanes*. Barcelona: A contravent.
- Morales, E. (2016). *Empoderamiento y transformación de las relaciones de poder. Un análisis crítico de los procesos institucionales de participación ciudadana*. Barcelona. Tesi Doctoral sense publicar

- Murguialday, Pérez de Armiñano, Eizagirre, (2000). *El empoderamiento*. En Diccionario de Acción humanitària y cooperación al desarrollo. Bilbao: Hegoa.
<http://www.dicc.hegoa.ehu.es/listar/mostrar/86>
- Ninacs, W.A. (2008). *Empowerment et intervention. Développement de la capacité d'agir et de la solidarité*. Laval: Les Presses de l'Université Laval
- Nussbaum, M.C. (2002). *La mujeres y el desarrollo humano*. Barcelona: Herder
- Pla, J. (1973). *Notes per a Sílvia, Obres Completes XXV*. Barcelona. Destino
- Saint-Exupéry, A. de (1999). *Le Petit Prince*. París: Gallimard
- Sennet, R. (2012). *Juntos. Rituales, placeres y política de cooperación*. Barcelona: Anagrama
- Serrano, S. (2009). *La festa dels sentits*. Barcelona: Ara llibres
- Subirats, J. Rius, J. (2009). *Del Xino al Raval*. Barcelona: Hacer
- Tuson, J. (2016). *Una imatge no val més que mil paraules. Contra els tòpics*. Barcelona: Empúries
- Vives, J,L. (1992). *Del Socorro de los Pobres (de subventionem pauperum)*. Barcelona: Hacer

